

УДК 340.12

ДО ПИТАННЯ ВИТОКІВ І СПЕЦИФІКИ СТАНОВЛЕННЯ БІОЮРИСПРУДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ ПРАВознавстві

Марія НОВІКОВА,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри історії та теорії права і держави
Херсонського державного університету

Олена ЗАДОРОЖНЯ,

старший викладач кафедри історії та теорії права і держави
Херсонського державного університету

SUMMARY

The article is devoted to characteristics of objective knowledge about the basics biojurisprudence, its origins and characteristics. The attention to the fact that until now biojurisprudence not become the subject of a comprehensive study of national jurisprudence, although some aspects are considered general theory and philosophy of law in the light of anthropological principles of formation of human rights. The origins of jurisprudence as an independent scientific field is a scientific and technological progress and the formation of the fourth generation of human rights. Given the complexity of the problem, made conclusions on the need to review biojurisprudence as leading towards the development of modern legal science. The basic function biojurisprudence a new direction of development of legal science.

Key words: biotechnology, physical law biojurisprudence, subject biojurisprudence principles biojurisprudence functions bio-jurisprudence.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена характеристиці об'єктивних знань про основи біоюриспруденції, її витоки й особливості. Акцентується увага на тому, що до сьогодні біоюриспруденція не стала предметом комплексного дослідження вітчизняної юридичної науки, хоча окремі її аспекти розглядаються загальною теорією та філософією права у світлі антропологічних засад формування прав людини. Витоками юриспруденції як самостійного наукового напрямку є науково-технічний прогрес і формування четвертого покоління прав людини. З урахуванням комплексності проблеми подаються висновки щодо необхідності розгляду біоюриспруденції як провідного напрямку розвитку сучасної правничої науки. Визначаються основні функції біоюриспруденції як нового напрямку розвитку юридичної науки.

Ключові слова: біотехнології, соматичні права, біоюриспруденція, предмет біоюриспруденції, принципи біоюриспруденції, функції біоюриспруденції.

Постановка проблеми. Суспільні трансформації, що відбуваються в Україні, потребують не тільки змін у законодавчій сфері, а й реформування самої української правової доктрини на засадах верховенства права і прав людини. На перший погляд видається, що теорія права є достатньо сформованим, глибинним пластом уявлень, унесення змін до якого вже неможливе. Однак сучасна юридична наука покликана широко використовувати творчість і креативність, оскільки знаходиться в умовах, коли право й держава перебувають у стані таких змін, які тягнуть за собою не лише утворення нових сфер юриспруденції, а й зміну змісту й наповнення наук, які до неї входять.

На сьогодні проблема праворозуміння не може обмежуватися лише механістичним підходом, оскільки вона безпосередньо пов'язана з ціннісними орієнтирами суспільства, правами і свободами людини та громадянина, а отже, потребує фундаменталізації правових концепцій на перетині з галузями соціальних наук – соціальною філософією, соціологією, психологією тощо. Це пояснюється тим, що розуміння права тільки як однобічного інструмента впливу держави на суспільство, нерозуміння сутності зворотних зв'язків у взаємодії між державою й суспільством може призвести до стагнації правового регулювання.

Сучасний розвиток правової науки, спрямований на більш ретельне дослідження суспільних явищ, викликав інтерес учених-правників до питання життя людини як базової аксіологічної величини правової науки. Фор-

мування концепції права на життя і здоров'я базується на розумінні права на життя як першооснови правового статусу людини. Воно має абсолютний характер, тобто є невід'ємним і не може підлягати обмеженню. У багатьох країнах, особливо в тих, що знаходяться під впливом католицької церкви, право на життя розглядається як підстава для заборони абортів, а в деяких країнах – охорони життя ненародженої дитини. Окреслена концепція продовжує свій розвиток у контексті розвитку суспільства й технічного прогресу, медичної науки та біології, які починають впливати на обсяг прав людини. Це викликає інтерес дослідників багатьох наукових сфер – філософії, антропології, соціології, політології, юридичної психології й насамкінець юриспруденції.

Актуальність теми. Результатом вищенаведених досліджень стало введення в науковий обіг польським дослідником, професором Люблінського університету ім. Марії Кюри-Складовської Р. Токарчиком поняття «біоюриспруденція» у 2008 р. Як нове вчення біоюриспруденція викликала цікавість у багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, цією проблемою безпосередньо займаються О. Мережко, В. Плавич, С. Стеценко, О. Черевкова; суміжними поняттями, що включають право на життя, смерть, клонування, біологічну цілісність людини, – С. Булеца, Л. Красицька, О. Пунда, Р. Стефанчук, К. Цомплак; антрополого-методологічними засадами прав людини – Д. Гудима, П. Рабінович, О. Петришин та інші. Однак, незважаючи на досить велику кількість науко-

вих досліджень, пов'язаних із правовою характеристикою процесів народження, життя і смерті людини, відсутнє узагальнене структуроване дослідження біоюриспруденції як складової сучасної правової теорії.

Мета статті – у зв'язку з вищевикладеним комплексне дослідження основних положень біоюриспруденції як частини сучасного загальнотеоретичного правознавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. У структурі наукового дослідження сформульовані проблеми виступають у якості конкретних завдань, що підлягають вирішенню. Саме вони є найближчою метою наукового дослідження. Необхідно, однак, відмітити, що успішне виконання поставлених завдань можливе лише в тих випадках, якщо конкретна наука має достатні для цього можливості, які в наукознавстві прийнято називати передумовами. Загальновідомо, що передумова являє собою попередню умову для чого-небудь або вихідний пункт міркування, у нашому випадку – умова створення й розгляду комплексу проблем біоюриспруденції. Це пояснюється тим, що ніяке наукове або філософське дослідження не може не мати певних передумов, оскільки завжди з перших кроків орієнтоване на досягнення певної мети, пошуки конкретного рішення.

А. Славін визначає, що будь-яке наукове дослідження не починається з нуля, а здійснюється в умовах наявності якогось мінімуму інформації про фрагмент дійсності, що становить певний інтерес [1, с. 9]. Саме такого роду інформація й виступає як передумови загальної теорії правового регулювання життя людини – біоюриспруденції. Отже, ми говоримо не про перехід від абсолютно невідомого до відомого, а про включення системи явища, що вивчається, до такої системи зв'язків, за якої виявляються абсолютно нові властивості й відносини, що становлять предмет дослідження.

Розгляд питання про передумови біоюриспруденції здійснює подвійну теоретичну функцію. По-перше, з'ясовується місце біоюриспруденції в системі правових знань, предметом вивчення яких є право людини на життя. По-друге, установлюється її взаємозв'язок із уже наявними знаннями про особливості правового регулювання права на життя і здоров'я, закріпленими в різних правових концепціях. На підставі зазначеного ми вважаємо за необхідне розгляд передумов формування біоюриспруденції у зв'язку з тим, що поява концепції біоюриспруденції має під собою достатню наукову базу, яка поєднує дослідження правових і неправових наук (біоетики, біомедицини, біохімії, генетики, психології, соціології, теорії держави і права, філософії права, правової перинатології, правової танатології, медичного права, цивільного права в контексті немайнових прав людини тощо). Саме вони у своїй єдності створюють фонд спеціальних знань, на якому базується теорія біоюриспруденції.

Теоретичні передумови формування біоюриспруденції потрібно шукати у правових концепціях, що мають за основу право на життя і здоров'я людини. Однією з таких є концепція природного права, поняття якого було наявне вже в ученнях софіста Гіппія, котрий, якщо вірити діалогам Платона (427 р. до н. е.), говорив про існування якогось наддержавного природного закону як мірила справедливості. Більшої ясності ця думка набуває в «Політиці» Аристотеля (384 р. до н. е.), а пізніше – у трудах Цицерона (106 р. до н. е.) [2, с. 143].

Надалі воно знаходить свої витoki в Дигестах Юстиніана (528 р. н. е.), де визначалося, що природне право (*jus naturale*) – це те, якого природа навчила все живе, оскільки це право властиве не тільки роду людському, а й усім тваринам, які народжуються на землі та в морі, і птахам; сюди ж належить відповідність чоловіка й жінки, що

ми називаємо шлюбом, звідси ж народження дітей, сюди ж виховання; ми бачимо, що тварини такі самі дикі, що володіють знанням цього права [3].

В епоху середньовіччя природний закон часто називали також божественним законом, хоча Ф. Аквінський розрізняв ці два поняття. У свідомості європейців до початку Нового часу поняття природного закону посідало вже суттєве місце серед інших категорій політичного мислення. Так, Т. Гоббс був першим європейським політичним мислителем, який поклав принцип самозбереження індивідуума в основу політичного вчення. Ніколи раніше життя людини, кожної людини окремо, незалежно від її соціальної й станової належності, не оцінювалася настільки високо, не піднімалася вище державного інтересу. Найголовніше право людини – право на життя, ось те, що було привнесене в європейську політичну науку англійським філософом XVII ст. Томасом Гоббсом [2, с. 148].

Концепція природного права знаходить своє продовження в договірній теорії Г. Гроція, який розумів державу як досконалий союз вільних людей, де існує природне людське право здійснювати протидію насиллю влади, що порушує умови природного договору. Продовжуючи природно-правові погляди, Б. Спіноза відмічав, що природне право кожного в цивільному стані не припиняється, оскільки й у природному, і цивільному стані людина діє за законами своєї природи. Повне позбавлення людей їхніх природних прав призвело б до тиранії [4, с. 62].

У вченні Дж. Локка природне право представляється як обов'язкове право, правосвідомість, що належить людині та примушує її сприймати свої запити й вимоги як невід'ємні права. У центрі його вчення позиціонувалася система природних прав і свобод особистості, які включають право на життя, свободу та майно [5, с. 323].

Подальший розвиток права на життя в контексті природних прав відображено в ученні Шарля Луї Монтеск'є, який визначає, що закони природи є передумовою політичних і громадянських законів, оскільки вони витікають єдино з умов нашого існування. Іншими словами, на думку І. Бабджанова, представники концепції природних права не вбачали залежності юридичного закріплення цих прав від поглядів законодавця [6, с. 27].

Однак уперше право на життя було нормативно закріплене в Декларатії незалежності США (1776 р.), після прийняття якої розуміння того, що право на життя має знаходитися під максимальним правовим захистом, являючи собою абсолютну цінність світової цивілізації, розповсюдилося по всьому світу.

Із цього приводу В. Шафіров зазначає, що висування людського виміру як загального системоутворювального критерію дало змогу інтегрувати різні традиції, школи праворозуміння (насамперед природного права та юридичного позитивізму) й запропонувати, замість норми, права і свободи. На думку вченого, історія права, слідуючи логіці людського виміру, пройшла у своєму формуванні та еволюції кілька ступенів:

– перший ступінь – природне право або природні й невідчужувані права людини, які не мали формального закріплення та чіткого розмежування з обов'язками, мали моральне, релігійне, а не юридичне коріння;

– другий ступінь – позитивне право. У процесі народження позитивного права відбулося суперечливе його взаємопроникнення з природним правом, коли позитивний фактор затьмарив собою дійсне джерело права – природу людини, висуваючи на перший план владно-вольове, обов'язково-примусове начало;

– третій ступінь – природно-позитивне право. Його початок варто пов'язувати зі зняттям класових, станових привілеїв, утвердженням юридичної рівності всіх людей

перед законом, висування людини, її прав і свобод на ключові позиції в юридичній системі [7, с. 148–149].

Отже, на сьогодні найбільшого розповсюдження у правознавстві набуває природно-позитивне право, підґрунтям формування якого є концепція прав людини. На думку провідних правознавців, проблема основоположних прав людини, закономірності їх здійснення, розвитку, охорони й захисту становлять, так би мовити, ядро, стрижень загальнотеоретичної юриспруденції [8, с. 18].

Права людини мають складну структуру, за визначенням О. Лукашевої, під ними потрібно розуміти права, що містяться в конституції держави та міжнародно-правових документах з прав людини. Ці основні права відображено в низці найважливіших міжнародно-правових актів, що встановлюють загальнолюдські стандарти прав та інтересів особи, визначають ту планку, нижче якої держава не може опуститися [4, с. 134–135].

У концепції прав людини склалася велика кількість підходів до розуміння людських прав і їх першоджерела.

У світлі проблеми, що нами розглядається, ми звернули увагу на вітчизняні напрямки розвитку правознавства. Зокрема, потребний підхід, обґрунтований П. Рабіновичем, дав йому змогу визначати права людини як певні можливості людини, які необхідні для задоволення потреб її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства й забезпечені обов'язками інших суб'єктів [8, с. 20]. Особливість цього підходу, на думку вченого, полягає в тому, що існування та розвиток людини відбувається зазвичай тільки в процесі задоволення її потреб.

У світлі «соціально-натуралістичної» юриспруденції права людини – це свобода людини жити за природними законами суспільного життя, забезпечена шляхом закріплення її в законодавчих актах. Згідно із «соціально-натуралістичною» юриспруденцією, першоджерелом прав (і свобод) людини (так само, як і її обов'язків) є закони соціальної природи, а не воля і свідомість людей [9, с. 7].

За вищезгадану теорію потреб, П. Рабінович ділить права людини так:

- фізичні права (життєві, вітальні або соматичні), здійснення яких задовольняє найважливіші, базові, визначальні потреби людини в забезпеченні її біологічного, «тілесного» існування, виживання, безпечного біопсихічного розвитку;

- особистісні права, здійснення яких задовольняє потреби людини у формуванні, безпечному функціонуванні й розвитку її як особистості, тобто носія тих або інших духовно-моральних індивідуальних властивостей;

- культурні права, реалізація яких задовольняє потреби людини в доступі до культурних надбань свого народу та інших народів (зокрема в здобутті знань), у її самореалізації шляхом створення нею різноманітних цінностей культури [8, с. 21].

Із зазначених прав соматичні права на сучасному етапі життєдіяльності суспільства набули найбільшого розвитку у зв'язку з розвитком біологічних наук – біотехнології, біотехніки, біомедицини, які надають можливість штучно втручатися в процеси життя людини.

На думку І. Бабаджанова, досягнення біологічної науки ХХ ст. поклато початок дійсній «епосі біотехнології», яка виражається в проникненні біології в усі сфери людського життя. У медичній сфері нові технології стали застосовуватися під час переливання крові, трансплантації органів людини, ксенотрансплантації, у пластичній хірургії, при зміні статі, при штучному заплідненні, сурогатному материнстві, фетальній терапії тощо. Саме це спонукає дослідників визначати, обґрунтовувати і пропонувати ме-

оди правового регулювання зазначених прав. Наприклад, юридичного вирішення потребують питання щодо початку й кінця людського життя, юридичного статусу коматозних хворих, допустимості втручання до генетичних властивостей людини тощо [6, с. 119].

Природа соматичних прав є дещо своєрідною. Як зазначає засновник теорії соматичних прав В. Крус, людина не тільки претендує на зміну природної тілесної цілісності, а також висуває певні претензії суспільству [10, с. 44]. До соматичних прав М. Лаврик зараховує такі: 1) право на смерть; 2) права людини щодо її органів і тканин; 3) сексуальні права людини; 4) репродуктивні права людини; 5) право на зміну статі; 6) право на клонування як усього організму, так і окремих організмів; 7) право на вживання наркотиків і психотропних речовин [11]. Однак, на нашу думку, у цьому переліку не вистачає права на життя.

Саме розвиток концепції «природні права» – «права людини» – «соматичні права» стали теоретичним підґрунтям ідеї біоюриспруденції як частини сучасного правознавства. Варто відмітити також, що значною мірою розвиток біоюриспруденції стимулювався завдяки галузевим юридичним дослідженням стосовно антропологічних характеристик сучасного праводержавознавства; людської гідності й права на достойне життя; виникнення, сутності і припинення права на життя; права на смерть і евтаназію; особистих немайнових прав тощо.

Можливості створення концепції біоюриспруденції, що містяться в чинному законодавстві (міжнародному, європейському, національному), створюють у своїй єдності правові передумови зазначеної теорії.

Доктринальне обґрунтування права людини на життя в контексті всіх розкритих нами теорій знайшло в історично-правовому контексті певний змістовий зв'язок, логіку спадкоємності в низці таких нормативно-правових актів: англійська Велика хартія вольностей (1215 р.), Петиція про право (1628 р.), Habeas Corpus Act (1679 р.), Біль про права (1689 р.), Декларація незалежності Сполучених Штатів Америки (1776 р.), Конституція США (1787 р.), Біль про права (1789–1791 рр.), французька Декларація прав людини і громадянина (1789 р.), Загальна декларація прав людини (1948 р.), міжнародні пакти про права людини.

На міжнародному рівні реалізація соматичних прав і застосування біотехнологій здійснюється на підставі Конвенції про охорону біологічної різноманітності [12], Конвенції про права людини та біомедицину від 12 січня 1998 р. [13], Європейської хартії прав пацієнтів від 15 листопада 2002 р. [14] тощо.

Право на життя також відображено в конституціях європейських країн, наприклад, Конституція Португалії визначає, що людське життя є недоторканим і застосування смертної кари не допускається. Таке саме формулювання міститься в Конституції Словенії. Ст. 1 глави 15 Конституційного закону Республіки Албанія «Про основні конституційні положення» говорить про те, що право людини на життя охороняється законом. Ніхто не може бути позбавлений життя, інакше як на підставі вироку суду, що набрав чинності, винесений у зв'язку з умисним, особливо тяжким злочином, за який законом передбачена смертна кара [6, с. 25].

Питання забезпечення психосоматичних прав є предметом рішень міжнародних судів, зокрема Європейського суду з прав людини. Наприклад, одне із рішень Європейського суду з прав людини стосується справи «Гонгадзе проти України» від 08 листопада 2005 р., ілюструє обов'язок держави створити правові умови для захисту життя. У своєму рішенні Європейського суду з прав людини визначає, що обов'язком держави є забезпечення ефективного офіційного розслідування, коли особи

були позбавлені життя в результаті використання сили. Основною метою такого розслідування є забезпечення ефективної імплементації національних законів, що регламентують право на життя, а в тих випадках, коли задіяні державні агенти чи органи, – відповідальності за смерть, що сталася у сфері їхньої відповідальності, органи влади мають ужити всі розумні заходи для збирання всіх доказів стосовно інциденту [12, с. 67–69].

Європейський суд також визнає право на самовизначення як частину права на повагу до приватного життя. Це право безпосередньо належить до соматичних прав, оскільки ідея автономії особистості, що лежить в основі права на приватне життя, містить у собі також можливість особи обирати собі власну ідентичність. Відповідно, особа має право обирати власне ім'я, стиль одягу, сексуальну орієнтацію й навіть змінювати собі стать. У справі «Ай проти Сполученого Королівства» (рішення від 11 липня 2002 р.) постає питання дотримання державою-відповідачем позитивного обов'язку забезпечити заявниці, постопераційному трансексуалу, повагу до приватного життя, зокрема через відсутність правового визнання зміни її статі¹ [12, с. 378–379]. Зазначене рішення стосується питання зміни та видання свідоцтва про народження після операційного втручання. Ураховуючи необхідність вирішення цього питання в Європейському суді, ми можемо говорити про відсутність у праві Великої Британії прецедентів стосовно подібних випадків.

З усього викладеного зрозуміло, що розглянуті правові передумови є комплексними, оскільки вони утворені сукупністю правових норм, які належать до різних рівнів і галузей права, що регламентують загальні аспекти вирішення соматичних прав людини. Отже, зазначені обставини визначають комплексний характер самої теорії біоюриспруденції.

Термін «біоюриспруденція» був уведений професором кафедри теорії організації і управління Інституту адміністрації та публічного права Марії Кюрі-Склодовської (м. Люблін) Романом Токарчиком. У 2008 р. побачила світ його монографія «Біоюриспруденція. Засади права ХХІ століття», де було визначено ключові ідеї, покладені в основу нового вчення, фактори, що визначають необхідність відокремлення біоюриспруденції від інших наук, і її складові. Варто відмітити, що презентація концепції біоюриспруденції відбулася ще в серпні 1997 р. на Світовому конгресі Міжнародної асоціації філософії права та соціальної філософії під назвою «Біоюриспруденція. Новий напрям юриспруденції» в Буенос-Айресі.

За словами Р. Токарчика, він застосував поняття «біоюриспруденція» від грецького слова *bios* – життя й латинського слова *jurisprudencia* – правознавство. Беручи до уваги природний ритм усього життя, особливо людського, автор виділяє три його стадії – та, що передують народженню, життя і смерть [15, с. 242].

Відповідно до зазначених стадій, автор вирізняє й основні елементи предмета біоюриспруденції. Ними, за визначенням Р. Токарчика, є її власні онтологія, аксіологія, епістемологія та методологія. Як зазначає автор, онтологія є однією з фундаментальних філософських наук, що поряд із іншими розділами філософії прагне описати різні сторони категорії буття. Відповідно, онтологія біоюриспруденції має справу зі складними для вирішення питаннями, до яких належить розрізнення між людською істотою й

особистістю. Вона також пов'язана із соціальним життям у значній різноманітності його виявів, серед яких релігія, мораль, культура, політика, економіка тощо [15, с. 243, 250].

У свою чергу, епістемологія біоюриспруденції, використовуючи методи пізнання, прагне усвідомити життя в межах необхідності його регулювання правовими нормами та зв'язок останніх із нормами релігії й моралі. Біоюриспруденція ґрунтується на пізнавальному засновку, за яким життя – це найвища цінність для всього, що існує, а особливо для права [17, с. 177].

Наступним елементом предмета біоюриспруденції є аксіологія, що продукує найбільш важливі дискусії, оскільки цінність права складно виокремити однозначно. У пошуках первинного й водночас найвищого фундаментального сенсу, що був би самоочевидним і зрозумілим для кожного, біоюриспруденція доходить розуміння цінності життя, особливо життя людини. Життя як виток цінності, «першочінність», створює й первинні норми – «першонорму» – для всіх інших цінностей права: справедливості, правдивості, порядку, інших цінностей, виражених у нормах права [17, с. 177].

На нашу думку, предметом біоюриспруденції є вивчення життя людини як біологічного процесу та найвищої соціальної цінності в контексті розвитку правового регулювання його захисту через інтенсивний розвиток біології та медицини.

Під час надання загальної характеристики біоюриспруденції постає питання щодо формулювання її принципів, які лежатимуть в основі розвитку цього новітнього науково-правового утворення. На думку С. Стеценка, до них доцільно зарахувати такі:

а) сприйняття життя людини як найважливішої цінності;

б) розвиток нових біомедичних технологій з урахуванням насамперед захисту прав, свобод і законних інтересів людини;

в) суспільно контрольовані процеси наукового та біомедичного втручання в процеси виникнення, відтворення, збереження і припинення життя;

г) повага до людської гідності та всіляке намагання забезпечити реалізацію права людини на достойне життя;

ґ) відповідальність перед майбутніми поколіннями за забезпечення здорового потомства і придатного для життя навколишнього середовища;

д) розумне поєднання та взаємозбагачення результатів соціальних і біологічних наук, які торкаються життя людини, його виникнення, розвитку й забезпечення;

е) пріоритетність для держави соціальної складової її політики та сприяння реалізації права людини на охорону здоров'я [16, с. 198].

Ми вважаємо, що запропоновані принципи не є вичерпними, вони можуть доповнюватися принципами суміжних наук. Зокрема, принципи уникнення шкоди, добродійництва, справедливості, які входять до системи біоетичних принципів, можуть посісти гідне місце серед визначених принципів права біоюриспруденції.

Здійснюючи подальше дослідження, відмітимо, що виконання теорією свого призначення пов'язане з її функціонуванням, яке здійснюється через систему її функцій. Саме вони відображають її функціональні можливості, характеризують не тільки її призначення, а й важливі аспекти її сутності. Складність визначення функцій біоюриспруденції, на нашу думку, полягає в тому, що вона утворюється на ґрунті багатьох наук, про що вже визначалося вище. Саме тому в ній можна визначити як загальні, так і специфічні функції.

До функцій біоюриспруденції як наукового пізнання, на нашу думку, потрібно зарахувати такі:

¹ Варто відмітити, що подібні справи, які стосуються правового захисту осіб у зв'язку з їх гендерною самоідентичністю, не є одиничним випадком, зокрема «Риз проти Великої Британії» (1986 р.), «Коссі проти Великої Британії» та «Х., У. та Z проти Великої Британії» (1997 р.), «Шеффілд та Хоршам проти Великої Британії» (1998 р.) тощо.

– пізнавальну, яка складається з можливостей створення, збереження й відтворення знання про необхідність теоретико-правового обґрунтування та юридичного захисту права людини на життя;

– прогностичну функцію – біоюриспруденція надає можливість прогнозування подальшого розвитку отриманих знань щодо теоретико-правового обґрунтування та юридичного захисту права людини на життя;

– просвітницьку – змістовно наповнює освітній процес, забезпечуючи конкретним матеріалом процес навчання майбутніх юристів стосовно теоретико-правового обґрунтування та юридичного захисту права людини на життя;

– практичну – дає змогу застосування накопичених знань щодо розуміння необхідності правового регулювання права на життя та його захисту в правотворчій і правозастосовній діяльності.

– систематизувальну функцію, спрямовану на досягнення упорядкування, систематизації знань про теоретичні дослідження й практику щодо забезпечення та захисту права людини на життя;

Варто відмітити, що всі зазначені функції біоюриспруденції є важливими й кожна з них потребує самостійного дослідження. Але здійснити подібне дослідження можливо тільки в разі наявності достатніх знань у юриспруденції про різні аспекти її функціонування. Ураховуючи так звану «молодість» біоюриспруденції, ми надали лише загальну характеристику функцій цього напряму наукового пізнання.

Визначивши основні ключові аспекти біоюриспруденції, відмітимо, що в цього напрямі юридичної науки на шляху розвитку можуть виникати певні проблеми. Зокрема, С. Стеценко визначає такі віхи, що стоять на шляху розвитку біоюриспруденції:

– морально-аксіологічний плюралізм суспільства як чинник конфліктогенності біоюриспруденційної практики. Учений підкреслює, що неоднорідність суспільства за різними показниками (соціальними, економічними, релігійними) визначає різні ставлення до важливих біомедичних явищ, якими опікується біоюриспруденція;

– наявність і складність подолання теоретико-правових стереотипів стосовно біоюриспруденції, серед яких С. Стеценко вбачає скептицизм і науковий корпаративізм теоретиків права стосовно біоюриспруденції [16, с. 212–214].

Зі свого боку додамо, що проблемою також є і тісний зв'язок біоюриспруденції з багатьма як юридичними, так і неюридичними науками, що мають об'єктом дослідження людське життя. При цьому найбільша залежність полягає від неюридичних наук – медицини, біології, генетики, а отже, вплив наукових розробок у галузі біоюриспруденції на відповідні науки незначний. При цьому робота правників над цими питаннями потребує набуття ними знань із значених сфер суспільних відносин, що може значно обмежувати коло тих, хто бажає займатися цими питаннями.

Висновки. Отже, уважаємо за необхідне підкреслити, що висвітлений у статті напрям теоретичного знання є актуальним і перспективним. Він відображає складний сплав етичних, релігійних і правових норм, які впливають на розвиток соматичних прав людини. Саме це визначає його неоднозначність і важкість для правового регулювання, а тому потребує подальших наукових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Славин А.В. Гносеологический анализ понятия «новое знание» / А.В. Славин // Вопросы гносеологии, логики и методологии научного исследования / отв. редактор Л.О. Резников. – Ленинград: Издательство ЛГУ, 1970. – С. 3–15.
2. Немченко И.В. Естественное право и естественный закон в политическом учении Томаса Гоббса / И.В. Немченко // Актуальные проблемы державы і права. – 2008. – № 1 (40). – С. 143–148.
3. Дигесты Юстиниана // Библиотека Гумер. Право и юриспруденция (сайт) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Pravo/digest/01.php.
4. Права человека: [учебник для вузов] / ответственный редактор Е.А. Лукашева. – М.: Издательская группа «НОРМА-ИНФРА-М», 1999. – 573 с.
5. Локк Дж. Политические учения: история и современность / Дж. Локк. – М., 1976. – 431 с.
6. Бабаджанов И.Х. Жизнь и смерть человека как институционально-правовые категории (теоретико-аксиологический и частнопредметный анализ): дисс. ... докт. юрид. наук: спец. 12.00.01; 12.00.03 / И.Х. Бабаджанов. – Душанбе, 2014. – 369 с.
7. Шафиров В. Людиноцентристський підхід як методологічна основа наукових досліджень у правознавстві / В. Шафиров // Право України. – 2014. – № 1. – С. 148–155.
8. Рабінович П. Основоволожні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація / П. Рабінович // Право України. – 2010. – № 2. – С. 18–23.
9. Костенко О.М. Концепція прав людини: сучасний стан і перспектива розвитку / О.М. Костенко // Юридичні акценти. – 2011. – № 11. – С. 5–11.
10. Крусс В.И. Личностные («соматические») права человека в конституционном и философско-правовом измерении: к постановке проблемы / В.И. Крусс // Государство и право. – 2000. – № 10. – С. 44–48.
11. Лаврик М.А. К теории соматических прав человека / М.А. Лаврик // Сибирский юридический вестник. – 2005. – № 3. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1229707>.
12. Конвенція про охорону біологічної різноманітності від 05.06.1992 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_030.
13. Конвенція про права людини та біомедицину від 12 січня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU97355.html.
14. Європейська хартія про права пацієнтів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.med-practic.com/rus/608/2086/Европейская%20Хартия%20Прав%20Пациентов/article.more.html>.
15. Токарчик Р. Окреслення предмета біоюриспруденції (частина перша) (англійською мовою) / Р. Токарчик // Публічне право. – 2013. – № 3. – С. 242–250. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2013_3_34.pdf.
16. Стеценко С. Біоюриспруденція – фундаментальна частина сучасного загальнотеоретичного правознавства / С. Стеценко // Право України. – 2013. – № 9. – С. 194–217.
17. Токарчик Р. Окреслення предмета біоюриспруденції (частина друга) (англійською мовою) / Р. Токарчик // Публічне право. – 2013. – № 4. – С. 165–177. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2013_4_23.pdf.
18. Токарчик Р. Окреслення предмета біоюриспруденції (частина третя) (англійською мовою) / Р. Токарчик // Публічне право. – 2014. – № 1. – С. 179–187. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2014_1_26.pdf.